

ОТЗЫВ

**зарубежного научного консультанта Стеллы Пельше
на докторскую диссертацию Досжанова Бауыржана Таттибековича
«Казахское монументально-декоративное искусство гобелена: модели
традиционного и инновационного развития»,
представленной на соискание степени доктора философии (PhD)
по специальности 6D041700 – Декоративное искусство**

Как научный консультант, изначально хочу отметить, что данный отзыв не может носить исчерпывающий характер, поскольку мои знания о целостной картине современного искусства Казахстана в общем и, в области искусства монументально-декоративного гобелена в частности, несколько ограничены. Так же консультант в полной мере не владеет информацией о правилах и научных критериях, которые привлекаются при присуждении докторской степени в Казахстане. Тем не менее, разработанная Бауыржаном Таттибековичем Досжановым диссертация позволяет сделать общие заключения о достоинствах исследования. Нарботки и собранный материал по оцениваемой диссертации, свидетельствовавшие о серьезном и глубинном изучении темы исследования, были рассмотрены сразу во время визита претендента на ученую степень доктора искусствоведения в Ригу, в марте 2018 года, и заверченный труд является тому подтверждением.

Актуальность диссертации определяет отсутствие обобщающих исследований подобного научного уровня, посвященных искусству гобелена Казахстана на казахском языке в целом и искусству монументально-декоративного гобелена Казахстана в частности. Так же, впервые в научно-исследовательской практике казахстанского искусствоведения соискатель делает попытку обобщить в одном исследовании общий ход развития и эволюции искусства монументально-декоративного гобелена как одного из видов современного изобразительного искусства Казахстана.

Новизна исследования заключается в создании обширной панорамы, охватывающей процессы развития искусства монументально-декоративного гобелена как полифункционального вида художественного текстиля с момента зарождения и до наших дней. Так же, анализируются культурно-исторические предпосылки, которые привели к зарождению национальной школы искусства казахского гобелена в начале 70-х годов XX века и влияние самобытного творчества художников того времени на формирование изобразительно-эстетических взглядов современных мастеров художественного текстиля. В представленном исследовании автор не только уделяет особое внимание искусствоведческому анализу самим тканым произведениям художников по гобелену разных национальных школ и

временных периодов, но и рассматривает художника как личность, способную своей творческой и научно-прикладной деятельностью формировать новые эстетическо-стилевые направления в искусстве монументально-декоративного гобелена. Данное обстоятельство имеет более чем положительную характеристику, поскольку Б. Т. Досжанов сам является практикующим художником по текстилю и понимает ценность научного подхода при решении практических художественно-композиционных задач.

Диссертация состоит из введения, трех основных разделов с двумя подразделами в каждом, заключения, списка использованных источников и приложения с иллюстрациями. Избранный Б. Т. Досжановым системный интегральный подход, сочетающий сразу несколько методов изучения, адекватен современной ситуации в сфере искусствоведения. Структура работы - в общем хронологическая. Первый раздел «Историко-искусствоведческие основы исследования искусства монументально-декоративного гобелена» посвящен исследованию истории зарождения и развития гобелена как монументально-декоративного вида изобразительного искусства. Так же в нем рассматривается личность известного французского художника и реформатора Жана Люрса, благодаря творческой деятельности которого искусство современного гобелена в середине XX века переживает возрождение и бурный расцвет. Во втором разделе «Советский монументальный гобелен и его художественно-идеологическое содержание в изобразительном искусстве Казахстана» автор исследования анализирует влияние советской изобразительной культуры на зарождение национальной казахской школы гобелена. Отрадно, что в данном разделе соискатель проводит искусствоведческий анализ творчества известного латвийского художника Рудольфа Хеймратса, считающегося основоположником национальной школы гобелена Латвии. В некотором смысле, выбор автором исследования творчество именно этого художника в качестве примера развития искусства авторского гобелена в Европейской части СССР, считаю комплиментом в сторону изобразительной культуры Латвии. В третьем разделе «Инновационные модели развития казахского монументально-декоративного искусства гобелен в современном интерьере» внимание автора обращено к изучению эволюционных процессов в искусстве казахского монументально-декоративного гобелена и творчеству казахстанских художников-монументалистов, работающих над созданием масштабных монументальных произведений. Так же в этом разделе соискатель исследует проблемные вопросы, связанные с изменением роли искусства монументально-декоративного гобелена в современной архитектурной среде и рассматривает различные эксперименты казахстанских художников, ведущих творческий поиск в области синтеза искусств гобелена, дизайна и общественной архитектуры.

В ходе исследования Б. Т. Досжанов пришел к следующим весомым **выводам и положениям:** 1) технологические процессы и приемы создания современных монументально-декоративных гобеленов существенно не изменились со времен зарождения этого вида искусства. В искусстве современного монументального гобелена на первый план выходят не технологические, а композиционно-изобразительные аспекты воплощения художниками масштабных произведений; 2) в середине XX столетия творческий путь французского художника и реформатора Жана Люрса привел

к возрождению искусства монументально-декоративного гобелена. Отказавшись от изобразительного языка искусства шпалеры, а так же реформировав технические приемы их создания, Ж. Люрса сформировал новые эстетические каноны современного монументального гобелена – образность, аллегорический символизм и декоративная пластика изобразительного языка; 3) советское изобразительное искусство в период с начала 70-х и до конца 90-х годов XX века позволило монументально-декоративному гобелену достичь максимальных высот своего художественного развития. В этих благоприятных условиях, благодаря творчеству казахских художников, состоялся процесс зарождения и формирования национальной школы монументально-декоративного гобелена; 4) основоположником казахской национальной школы монументального гобелена является мастер художественного текстиля Курасбек Тыныбеков. Его творческий путь, художественно-эстетические понятия и взгляды о национальном монументальном гобелене стали основой для развития и формирования этого вида искусства в современной изобразительной культуре Казахстана; 5) роль гобелена в современном интерьере подвергается трансформации от монументальных качеств к станковым и это касается не только уменьшения масштабности произведений в виде физических размеров. Происходит процесс «станковизации» мышления молодых художников авторского текстиля – отказ от образной и символической систем изобразительного языка гобелена и поиска новых неординарных сюжетно-стилистических решений.

Объем использованных источников в диссертации убедительно широк и содержательно многообразен. Результаты исследования изложены в 13 публикациях в различных журналах и сборниках статей, что свидетельствует о достаточной апробации темы. Результаты исследования имеют как научно-теоретическое, так и практически-педагогическое применение и будут способствовать дальнейшим научно-искусствоведческим изысканиям в этой области.

Проблемные аспекты исследования, которые желательно было бы дополнительно обдумать и подкорректировать в случае, к примеру, публикации данного труда в формате монографии, таковы:

1. Соискатель писал исследование на казахском - государственном языке Республики Казахстан, коим, я к сожалению, не владею. Поэтому ему приходилось параллельно так же работать и над русским вариантом текста диссертации, что бы была возможность ее искусствоведческой оценки с моей стороны. Совместными усилиями мы постарались преодолеть сложившиеся обстоятельства. Данное замечание в общем не существенно, но все же обладает аспектами проблемного содержания.

2. Автор исследования затрагивает проблему так называемой «станковизации» современного искусства монументально-декоративного гобелена, но в самой диссертации изначально не определяет категорию «монументальность» по отношению к этому виду изобразительного искусства. Это очень важный аспект, поскольку «монументальность» искусства гобелена издревле определяется не только масштабностью произведения, но, в первую очередь, художественно-композиционными особенностями - тематически-образным содержанием, наличием сюжета, привлечением языка символики и аллегории.

3. Структура основных разделов исследования, по моему мнению, несколько упрощена. Возможно, что ее нужно было представить в виде четырех глав. То есть, вторую главу разделить на две отдельные, придав тем самым структуре исследования более логическое обоснование.

В целом не вызывает сомнения, что представленная к защите диссертация «Искусство казахского монументально-декоративного гобелена: традиции и инновационные модели развития» (Қазақ монументалды-сәндік гобелен өнері: дәстүрлер мен инновациялық даму модельдері), является законченным самостоятельным исследованием, раскрывающим актуальную научную проблематику, а ее автор, Бауыржан Таттибекович Досжанов, заслуживает присуждения ему ученой степени доктора по специальности 6D041700 - Декоративное искусство.

НАУЧНЫЙ КОНСУЛЬТАНТ:

старший научный сотрудник
Института истории искусства
Латвийской Академии художеств
доктор искусствоведения

Стелла Пельше

Досжанов Бауыржан Тәттібекұлының
«Қазақ монументалды-сәндік гобелен өнері: дәстүрлі және инновациялық
даму модельдері» тақырыбындағы «6D041700 – Сәндік өнер» мамандығы
бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін дайындалған
докторлық диссертациясына шетелдік ғылыми кеңесші
Стелла Пельшенің
ПІКІРІ

Ғылыми кеңесші ретінде, алдымен айтарым, бұл пікірдің толық сипаттама беретін және түпкілікті қорытынды жасаушы рөл атқара алмайтынын атап өткім келеді, себебі менің Қазақстанның қазіргі заманғы өнері, әсіресе монументалды-сәндік гобелен өнері саласындағы тұтас көрініс туралы білімім белгілі бір деңгейде шектеулі болып табылады. Сондай-ақ, мен Қазақстанда докторлық дәрежелер беру барысында қолданылатын ережелер мен ғылыми критерийлер жөнінде толық ақпаратқа ие емеспін. Дегенмен де, Бауыржан Тәттібекович Досжановтың диссертациясы зерттеу жұмысының негізгі артықшылықтары мен құндылықтарын жалпы түрде бағалауға мүмкіндік береді. Зерттеу жұмысының материалдары мен жинақталған деректері, оның тақырыпты терең әрі жан-жақты зерттегенін айқындайды және диссертацияның мәтіні алғаш рет 2018 жылдың наурыз айында, докторанттың Ригада өткен тағылымдама сапарында қарастырылған болатын. Ал аяқталған диссертация осы зерттеудің жоғары деңгейде дайындалғанын растайды.

Диссертацияның өзектілігі – Қазақстанның гобелен өнеріне қатысты қазақ тіліндегі осындай ғылыми деңгейдегі кешенді зерттеулердің жоқтығынан туындап отыр. Сонымен қатар, бұл жұмыс Қазақстанның монументалды-сәндік гобелен өнеріне қатысты арнайы зерттеулердің алғашқы кешенді талдауы болып табылады. Бірінші рет қазақстандық өнертану ғылымында ізденуші заманауи монументалды-сәндік гобелен өнерінің қалыптасуы мен эволюциясын бір зерттеу аясында жинақтап, талдауға талпыныс жасаған.

Зерттеудің жаңалығы монументалды-сәндік гобелен өнерінің көпфункционалды көркем тоқыма түрі ретінде дамуының кең панорамасын жасай отырып, оны алғашқы кезеңнен бүгінгі күнге дейінгі аралықта қарастыруында жатыр. Сонымен қатар, зерттеу авторы ХХ ғасырдың 70-жылдарында қазақстандық гобелен өнерінің ұлттық мектебінің қалыптасуына әсер еткен мәдени-тарихи алғышарттарды талдайды және сол кездің өнерпаздарының шығармашылығының қазіргі заманғы көркем тоқыма шеберлерінің бейнелеу-эстетикалық көзқарастарының қалыптасуына ықпалын зерттейді.

Бұл зерттеуде автор тек гобелен шеберлерінің әртүрлі ұлттық мектептері мен тарихи кезеңдеріне қатысты туындыларды ғылыми тұрғыдан талдап қана қоймай, сондай-ақ суретшіні монументалды-сәндік гобелен өнеріндегі жаңа эстетикалық-стистикалық бағыттарды қалыптастыруға қабілетті тұлға ретінде қарастырады. Бұл аспект зерттеу үшін маңызды, өйткені Б. Т. Досжанов өзіне тән тәжірибелі тоқыма шебері ретінде практикалық көркемдік-

композициялық міндеттерді шешуде ғылыми әдістеменің маңыздылығын терең түсінеді.

Диссертация кіріспеден, үш негізгі бөлімнен, әр бөлім екі тараушадан, қорытындыдан, пайдаланылған әдебиеттер тізімінен және иллюстрациялармен толықтырылған қосымшадан құралған. Б. Т. Досжанов таңдаған жүйелі интеграциялық әдіс, бірнеше зерттеу әдістерін біріктіру арқылы, қазіргі өнертану саласындағы жағдаятқа толық сәйкес келеді. Жұмыстың құрылымы жалпы хронологиялық тәртіппен құрылған.

«Монументалды-сәндік гобелен өнерінің дамуын зерттеудің тарихи-мәдени негіздері» атты бірінші бөлімі гобеленнің бейнелеу өнерінің монументалды-сәндік өнері түрінде қалыптасуы мен дамуының тарихын зерттеуге арналады. Сонымен қатар, бұл бөлімде ХХ ғасырдың ортасында заманауи гобелен өнерінің қайта өркендеуіне және жарқын гүлденуіне себепші болған атақты француз суретшісі әрі реформаторы Жан Люрстың шығармашылығы қарастырылады.

«Кеңестік монументалды гобелен және оның Қазақстан бейнелеу өнеріндегі көркемдік және идеологиялық мазмұны» атты екінші бөлімінде автордың зерттеу барысында кеңестік бейнелеу мәдениетінің ұлттық қазақ гобелен өнерінің қалыптасуына әсері талданады. Бұл бөлімде зерттеуші латвиялық атақты суретші, Латвияның ұлттық гобелен мектебінің негізін қалаушы ретінде белгілі Рудольф Хеймратстың шығармашылығын өнертанушылық тұрғыда талдайды. Автордың зерттеуінде осы суретшінің шығармашылығын Кеңес одағының еуропалық бөлігіндегі авторлық гобелен өнерінің дамуын үлгі ретінде алуы Латвияның бейнелеу мәдениетіне көрсетілген құрмет деп санаймын.

Үшінші бөлім «Қазақ монументалды-сәндік өнері гобеленнің қазіргі интерьердегі инновациялық модельдері» автордың қазақ монументалды-сәндік гобелен өнеріндегі эволюциялық процестер мен Қазақстандағы монументалист-суретшілердің шығармашылығын зерттеуге арналады. Бұл бөлімде автор, сонымен қатар, монументалды-сәндік гобелен өнерінің қазіргі заманғы архитектуралық ортадағы рөлінің өзгеруіне қатысты проблемалық мәселелерді зерттейді және гобелен, дизайн мен қоғамдық архитектура салаларында шығармашылық ізденістер жүргізіп жүрген қазақстандық суретшілердің әртүрлі эксперименттерін талдайды.

Зерттеу барысында Б. Т. Досжанов мынадай маңызды **қорытындылар және тұжырымдарға** келді:

1. Қазіргі монументалды-сәндік гобелендерді жасаудың технологиялық процестері мен тәсілдері бұл өнер түрінің туу кезінен бастап түбегейлі өзгерген жоқ. Заманауи монументалды гобелен өнерінде басты назар техникалық емес, суретшілердің масштабты шығармаларды жүзеге асырудағы композициялық және бейнелеу аспектілеріне аударылады.

2. ХХ ғасырдың ортасында француз суретшісі әрі реформатор Жан Люрстың шығармашылық жолы монументалды-сәндік гобелен өнерінің қайта өркендеуіне әкелді. Ол шпалер өнерінің бейнелеу тілінен бас тартып, олардың жасалу техникасын реформалай отырып, заманауи монументалды гобеленнің

жаңа эстетикалық канондарын қалыптастырды – бейнелілік, аллегориялық символизм және декоративті пластика бейнелеу тілінің жаңа өлшемдері.

3. 1970-жылдардың басынан 1990-жылдардың аяғына дейінгі кезеңде кеңестік бейнелеу өнері монументалды-сәндік гобеленнің өзінің көркемдік дамуында ең жоғары деңгейіне жетуіне мүмкіндік берді. Осындай қолайлы жағдайда, қазақ суретшілерінің шығармашылығы арқасында ұлттық монументалды-сәндік гобелен мектебінің қалыптасу үдерісі жүзеге асты.

4. Қазақ ұлттық монументалды гобелен мектебінің негізін қалаушы – тоқыма өнерінің шебері Құрасбек Тыныбеков. Оның шығармашылық жолы, ұлттық монументалды гобелен туралы көркемдік-эстетикалық ұғымдары мен көзқарастары қазіргі Қазақстанның бейнелеу мәдениетіндегі бұл өнер түрінің дамуында негіз болып қаланды.

5. Гобеленнің заманауи интерьердегі рөлі монументалды қасиеттерінен станоктық сипатқа көшу үдерісіне ұшырап жатыр, бұл тек шығармалардың физикалық көлемінің кішіреюімен ғана емес, сонымен қатар шығармашылық ойлау деңгейінде де байқалады. Бұл үдеріс жас авторлық тоқыма өнері шеберлерінің ойлау тәсілдеріндегі «станоктандыруды» білдіреді – гобеленнің бейнелеу тіліне тән бейнелі және символикалық жүйелерден бас тарту және жаңа, ерекше сюжетті-стилистикалық шешімдерді іздеу.

Қолданылған дереккөздердің көлемі диссертацияда өте кең және мазмұнды түрде көптүрлі. Зерттеу нәтижелері әртүрлі журналдар мен мақалалар жинағында 13 жарияланым түрінде ұсынылған, бұл тақырыптың жеткілікті түрде сыннан өткенін көрсетеді. Зерттеу нәтижелері ғылыми-теориялық және практикалық-педагогикалық тұрғыдан маңызды болып табылады және бұл саладағы болашақ ғылыми-өнертанушылық зерттеулерге септігін тигізеді.

Зерттеу барысында қарастырылған проблемалық аспектілер, мысалы, бұл еңбекті монография түрінде жариялау кезінде қосымша ойлану мен түзетулер енгізу қажет болатын мәселелер мыналар:

1. Зерттеуші жұмысын Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі – қазақ тілінде жазған, бірақ, өкінішке орай, мен бұл тілді меңгермегенмін. Сондықтан оған диссертацияның орыс тіліндегі нұсқасын параллельді түрде жасауға тура келді, бұл жайт менің тарапымнан жұмысты өнертанушылық тұрғыда бағалауым үшін қажет болды. Бірлесе отырып, біз бұл қиыншылықты шешуге тырыстық. Бұл ескертпе жалпы маңызды емес деп айтуға болады, бірақ ол бірқатар проблемалық аспектілерді камтиды.

2. Зерттеу авторы қазіргі монументалды-сәндік гобелен өнерінде «станоктандыру» проблемасын қарастырады, алайда диссертацияда бұл бейнелеу өнер түріне қатысты «монументалдылық» категориясы бастапқыда анықталмаған. Бұл өте маңызды аспект, себебі гобелен өнерінің «монументалдылығы» дәстүрлі түрде тек шығарма ауқымымен емес, ең алдымен, көркемдік-композициялық ерекшеліктермен – тақырыптық-бейнелік мазмұнымен, сюжетімен, символика мен аллегория тілімен анықталады.

3. Зерттеудің негізгі бөлімдерінің құрылымы, менің пікірімше, біршама жеңілдетілген. Мүмкін, оны төрт бөлімнен тұратын жұмыс ретінде ұсынған

Қорытындай келе, қорғауға ұсынылған «Қазақ монументалды-сәндік гобелен өнері: дәстүрлі және инновациялық даму модельдері» тақырыбындағы диссертация өз бетінше толыққанды зерттеу болып табылады, ол өзекті ғылыми мәселелерді ашады, ал оның авторы Бауыржан Таттибекович Досжанов «6D041700 – Декоративті өнер» мамандығы бойынша доктор дәрежесін алуға лайық.

ШЕТЕЛДІК ҒЫЛЫМИ КЕҢЕСШІ:

Латвия Ұлттық өнер академиясы
Өнер тарихы институтының
аға ғылыми қызметкері,
өнертану докторы

Стелла Пельше

[колы, мөр]

Аудармашы дүрес
С.П.